

Případ mnohočetné osobnosti

C. H. Thigpen and H. Cleckley (1954).

A case of multiple personality.

Journal of Abnormal and Social Psychology,

49, 135-51

definice mnohočetné poruchy osobnosti (MPO) dle MKN-10

- krajní případ disociace
- existence dvou nebo více integrovaných a dobře vyvinutých osobností u jednoho jedince
- ve většině případů mají osobnosti své jméno, věk, vzpomínky ...
- často se osobnosti liší svými osobnostními rysy
- v typickém případě jsou postoje a chování střídajících se osobností značně odlišné (plachost vs. nezdrženlivost)
- jedna z osobností obvykle dominantní
- podezření na MPO vzbuzují nevysvětlitelné amnézie trvající hodiny až dny v každém týdnu

definice pojmu

- MPO vyžaduje dvě nebo více integrovaných osobností/osobnostních stavů v rámci jednoho individua
- tato koexistence vícenásobných osobností nejlépe vysvětluje rozdíl mezi MPO, schizofrenií a dalšími poruchami
- „původní“ osobnost si většinou není vědoma alternativních osobností, které si však mohou uvědomovat originální osobnost a sebe navzájem
- alternativní osobnosti představují často potlačené části osobnosti původní

definice pojmu

- MPO je často doprovázena fugou
- dissociativní fuga (F44.1): charakterizována náhlými, neočekávanými útekami z domova, v jejím průběhu si jedinec nevzpomíná na svou minulost, po odeznění stavu může být na události amnézie
- většinou se jedná o krátkou příhodu trvající hodiny až dny spíše než týdny
- v případě MPO bude fuga většinou časovým úsekem, kdy kontrolu přejímá jedna z alternativních osobností, původní osobnost nemůže do chování zasahovat (v naší studii se bude jednat například o „dovádění“ alternativní stránky osobnosti pacientky)

zařazení pojmu v klasifikačních systémech

- Mezinárodní klasifikace nemocí MKN-10 (International Classification of Diseases ICD-10, UK) řadí mnohočetnou poruchu osobnosti (F44.81) pod disociační (konverzní) poruchy (F44) v rámci neurotických poruch, poruch vyvolaných stresem a somatoformních poruch (F40-49)
- DSM-4 Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorder (USA) řadí DID (dissociative identity disorder or multiple personality disorder) mezi disociační poruchy, které jsou jednou z kategorií vzniklých opuštěním kategorie „neurózy“ (vedle somatoformních, úzkostných poruch ...)

další případy MPO

- popisovaný počet osobností v rámci jednoho individua se v literatuře objevuje od dvou po více než sto
- tyto osobnosti se často „liší“ v postulovaném pohlaví, věku, dokonce rase
- další rozdíly: dominance ruky, alergie, náchylnost k alkoholu, IQ
- příklad z beletrie „Dr. Jekyll and Mr. Hyde“ R. L. Stevenson
- skutečné případy: Schreiber (1973) Sibyla se 16 oddělenými osobnostmi, Morton Prince (1906) Miss Beauchamp
- případy MPO jsou velmi vzácné

obecný popis studie

- studie popisuje psychoterapeutický proces léčby 25leté ženy
- tato žena byla svěřena do péče psychiatrů z důvodu vážných bolestí hlavy
- brzo začalo být zřejmé, že „Eve White (EW)“ trpí frustracemi (pravděpodobné příčiny bolestí hlavy) a manželskými problémy
- skutečným problémem však byla MPO
- Eve Black (EB) mohla být zpočátku kontaktována pouze přes hypnózu, později však stačilo hovořit k jedné nebo druhé Evě (v této studii není žádná zmínka o užívání drogové terapie)

obecný popis studie

- případová studie zahrnuje zprávu nezávislého experta, který administroval dvěma Evám 4 psychologické testy: W-B, WMS, Kresbu lidské postavy a Rorschachův projektivní test (ink blots)
- po 8 měsících léčení došlo k návratu původních symptomů, které však měly větší intenzitu a frekvenci
- tento návrat byl předehrou ke třetí osobnosti - „Jane“ (proto Tři tváře Evy)
- nezávislý expert provedl vyšetření všech tří osobností pomocí EEG (elektro-encefalogram)

vlastní studie

- pacientka 25 let: bolesti hlavy a výpadky paměti
- během několika nepravidelných sezení odhaleny a diskutovány emoční problémy
- bylo ovšem jasné, že hlavní problém nebyl vyřešen
- několik dní po jednom ze setkání obdržena od pacientky dopis
- dopis: nepodepsaný, přesto bylo jasné že byl napsán pacientkou (rukopis, obsah, známka)

vlastní studie

- konec dopisu napsán jakoby dětským rukopisem
- při příští návštěvě pacientka popřela poslání dopisu, přestože si pamatovala na psaní začátku dopisu
- EW si myslela, že dopis zničila
- během tohoto sezení pacientka (vysoká míra sebekontroly) začala projevovat známky napětí a neklidu
- najednou se pacientka zeptala, zda občasné zdání hlasů znamená, že je „nemocná“

vlastní studie

- dříve než mohl terapeut reagovat, pacientka si dala obě ruce přes hlavu jako by byla zasažena bolestí
- následně jí po tváři přeběhl bezstarostný úsměv a jasným hlasem pronesla „Ahoj doktore!“ („Hi there, Doc!“)
- na místě EW nyní byla Eve Black (jak se osoba sama představila)
- o EW mluvila EB zásadně jako o „ní“
- během 14 týdnů (okolo 100 hodin) byl získán rozsáhlý materiál o obou Evách

vlastní studie

- po tomto spontánním odhalení byla EB vyvolávána pomocí hypnózy
- po několika hypnotických sezeních stačilo pouze požádat EW o pár slov s druhou Evou a po vyslovení jejího jména mohl terapeut pokračovat v rozhovoru s alternativní osobností pacientky
- temná stránka Evy se objevila již v raném dětství
- originální osobnost o alternativní části až do terapie nevěděla, zatímco EB znala myšlenky a činy svého protějšku

vlastní studie

- EB zmiňuje zážitky z dětství, které se týkaly její neposlušnosti
- EW nepřímo pociťovala přítomnost své opačné stránky, když nesla následky ve formě trestů za činy, kterých si nebyla vědoma
- tato sdělení byla podpořena v rozhovorech s rodiči a manželem pacientky
- chování alternativní Evy v dospělosti bylo charakterizováno nezodpovědností a povrchně hedonistickou touhou po vzrušení a potěšení

vlastní studie

- během delších period přítomnosti se alternativní Eva vyhýbala své rodině a přátelům a vyhledávala společnost cizích lidí
- její rodiče a manžel tyto změny pozorovali, nicméně pro jejich vysvětlení neměli k dispozici hypotézu o MPO

vlastní studie - stručný životopis

- Eva je nejstarší ze tří sester, mladší sestry jsou dvojčata
- střední školu ukončila dva měsíce před závěrečnými zkouškami
- pracovala jako telefonní operátor
- vdaná 6 let
- Eva a její manžel žijí dočasně odděleně, 4letá dcera žije s prarodiči na venkově, Eva pracuje ve městě
- následují výsledky testů zpracované do podoby psychologické zprávy nezávislým odborníkem

vlastní studie - expertní posouzení

- testové chování: obě Evy přátelské a spolupracující, bez známek psychotických odchylek, EW více seriózní a nervózní, EB spíše méně napjatá, více povrchních odpovědí
- IQ: EW 110, EB 104, oba skóry však zkresleny nervozitou, resp. nízkou snahou uspět
- paměť: EB paměť odpovídá IQ, EW paměť vysoko přesahuje IQ, u obou obtíže ve vybavování čísel
- Rorschach: „zdravější“ u EB než EW, EB hysterické tendence, EW anxiety, obsesivně-kompulsivní rysy, rigidita a neschopnost vyrovnat se s hostilitou

vlastní studie - expertní posouzení

- dynamika osobnosti: projektivní testy indikují u EW potlačení, u EB regresi
- dvojí osobnost je projevem silné touhy po regresi do dřívějšího období, jmenovitě do období před svatbou
- EB je tedy v podstatě dívčí jméno EW
- jedná se spíše o jednu osobnost na dvou úrovních
- EW přiznává problémy ve vztahu k matce
- výsledek Rorschachova testu a kresby postavy naznačují konflikt a z něho plynoucí anxieta v oblasti role matky a ženy
- východiskem je regrese

vlastní studie - pokračování

- problém však byl dle autorů studie nastartován již v dětství
- významným momentem v životě pacientky bylo narození dvojčat a silný pocit zavržení ze strany rodičů
- od vzdáleného příbuzného existuje navíc tvrzení o svatbě, která se měla údajně uskutečnit před tím, než pacientka poznala současného manžela

vlastní studie - pokračování

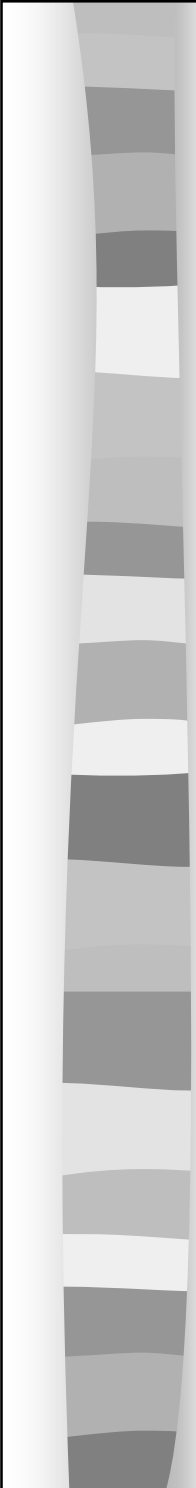
- obě Evy tento údaj popřely, žádný úřední záznam nebyl nalezen
- pod tlakem EB přiznala účast na jistém obřadu, nicméně se mělo jednat o neoficiální záležitost
- zajímavé je také tvrzení EB, že je schopna odstranit některé vzpomínky z paměti EW
- jednalo se například o bití EW ze strany údajného manžela, důvodem bylo odpírání sexu od EB
- bolest údajně přenechala EB svému protějšku
- EW si tyto záležitosti nepamatovala

vlastní studie - pokračování

- po seznámení s alternativní stránkou své osobnosti mohla bílá Eva za pomoci terapie udržovat svůj protějšek více „mimo“
- EB se označila za původce bolestí hlavy a také hlasových (pseudo) halucinací
- přibližně po osmi měsících terapie se zdálo, že se situace pacientky zlepšuje
- po dlouhou dobu se neobjevovaly bolesti hlavy, okénka ani imaginární hlasy
- EW se vedlo dobře v práci a podařilo se jí najít přátele
- najednou se bolest hlavy a výpadky paměti vrátily

vlastní studie - pokračování

- EB odmítala jakoukoli zodpovědnost za tento stav a také nebyla schopna vysvětlit okénka
- dvakrát nebo třikrát byla pacientka nalezena v bezvědomí na podlaze, což se dříve během amnézií nestávalo
- během hypnotického stavu EW (EB se nedařilo hypnotizovat) hovořila o úrazu v dětství
- během řeči se jí zavřely oči a nastalo ticho
- po dvou minutách oči otevřela a zmateně se rozhlížela po místnosti ve snaze zorientovat se
- když se nakonec její pohled setkal s pohledem terapeuta, zeptala se pomalu, změněným hlasem „kdo jste?“

vlastní studie - pokračování

- dle autorů bylo jasné, že se nejedná ani o EB ani o EW
- postupně bylo zjištěno, že tato třetí osobnost (Jane) nemá chyby EB a navíc je zralejší a schopnější než EW
- několik týdnů po objevení Jane byly všechny tři „osobnosti“ podrobeny vyšetření pomocí EEG

vlastní studie - EEG

- EB vykazovala základní alfa rytmus okolo 12,5 cyklu za s
- EW a Jane okolo 11 cyklů za s
- EB se tedy nachází na rozhraní mezi normálním a mírně zrychleným alfa rytmem
- mírně zrychlené záznamy jsou dle autorů někdy spojeny s psychopatickou osobností
- EB také vykazovala známky neklidu a zvýšeného svalového napětí
- EEG EB je odlišné od ostatních a nález může být označen jako hraniční normální
- EEG Jane a EW se neliší a může být označeno prostě jako normální

vlastní studie - závěr

- Jane měla povědomí o tom, co obě Evy dělají a co si myslí
- neměla však kompletní přístup ke znalostem a vzpomínkám, které se datují do období před jejím příchodem na scénu
- jak čas ubíhal, Jane se projevovala stále častěji a častěji
- pokud by Jane zůstala v plném vlastnictví integrující funkce - osobnosti, autoři studie věří, že by pacientka dosáhla úplného uzdravení a našla svou cestu ke šťastnému životu

vlastní studie - diskuse

- sami autoři uvažují o možnosti, že byli podvedeni velice schopnou herečkou
- tuto možnost zcela neodmítají, nicméně ji považují za nepravděpodobnou z důvodu „absence nedokonalostí“ během poměrně dlouhého období
- dále podotýkají, že se jedná o záležitost odlišnou od běžných hysterických konverzí a disociací
- dle autorů se nejedná o proces desintegrace spojený se schizofrenií
- na závěr však autoři předkládají otázky na které neexistuje jednoduchá odpověď, např. co přesně znamená mnohočetná osobnost, resp. osobnost obecně?

hodnocení

- Fahe (1988) dodává, že je často velmi obtížné odlišit MPO od ostatních dissociativních poruch, somatoformních poruch, simulace ...
- ve většině případů odhalení alternativních osobností se tak stalo v procesu hypnózy (ne však v této studii)
- kritici namítají, že alternativní osobnosti mohou být spíše než objeveny díky hypnóze, hypnózou vytvořeny
- Greaves (1980): pouze 14 případů MPO bylo popsáno mezi lety 1944 a 1969 (z toho 6 Cornelií Wilbur, terapeutem Sibily), zatímco nejméně 50 takových případů bylo popsáno během let 70., a množství případů se objevilo během let 80.

hodnocení

- tato „epidemie“ případů je omezena na relativně málo kliniků a výzkumníků, jejichž jména se stále znovu objevují
- jak si můžeme vysvětlit nárůst případů MPO?
- zmenšující se vliv Freudovy psychoanalýzy a vliv škol, které myšlenku MPO podporují (francouzská škola psychiatrie, speciálně práce Janetovy)
- vlna případů, které se týkaly pohlavního zneužívání dětí, jedním z možných příčin MPO může být traumatický zážitek z dětství (Allison (1978) udává 85% případů ze třiceti citovaných, kdy k rozdělení osobnosti došlo pře 10. rokem věku, 45% před pátým rokem)
- MPO může být považováno spíše za americký fenomén 2. poloviny 20. století

hodnocení

- MPO je dle Altridge-Morrise (1989) neznámá v ČR, na Novém Zélandě, v Austrálii, Indii, ve VB je zkušenost s MPO značně menší než v USA
- Varma et al. (1981) věří, že zde existuje vliv fascinace „hraním rolí“ ve 20. století, například jde o filmy, které přímo představují případy MPO: The Three Faces of Eve, Sybil, When Rabbits Howl
- obecně existuje větší povědomí o MPO v USA než ve VB, existuje zde také více modelových vzorů, větší akceptace ...
- může tedy epidemie odrážet vyšší povědomí o této poruše a tedy lepší schopnost napodobovat symptomy MPO?

další život Evy

- pacientka (skutečným jménem Chris) se po rozvodu znovu vdala
- v průběhu krize se objevila další osobnost Evelyn
- později tato žena uvedla, že celkově byla přibližně 22 různými osobnostmi
- Chris věřila, že začala produkovat oddělené osobnosti jako obranný mechanismus již ve věku dvou let
- nakonec se Chris rozhodla podstoupit terapii, kde hlavním záměrem bylo pracovat pouze s Chris a zabránit ostatním osobnostem v projevu
- po letech asimilovala Chris aspekty ostatních alternativních osobností

navazující výzkumy

- na podporu tvrzení o MPO u pacientky, zadali autoři studie třem hlavním osobnostem (EB, EW, Jane) sémantický diferenciál ve dvou měsíčním intervale
- Osgood a Luria podrobili výsledky slepé analýze
- vztahy mezi výsledky pro každou osobnost byly těsnější než vztahy mezi výsledky různých osobností (s výjimkou EW a Jane v prvním testování)
- Osgood a Luria považovali výsledky za kvantitativní důkaz odlišnosti osobností
- analyzován byl také video záznam Evy (každá osobnost vykazovala odlišný vzorec mikrostrabismu - odlišnost pohybu levého a pravého oka)

navazující výzkumy

- existují také snahy zkoumat MPO experimentálně
- Putman et al. (1982): porovnání kontrolní skupiny, která měla simulovat alternativní osobnosti a pacientů s MPO z hlediska vizuálně evokovaných potenciálů, u simulovaných osobností rozdíl v latenci a amplitudě nebyl, u „skutečných“ ano